

פניה החדשות של סין

טילמן דורדין

חדש הממלאים חללים ניכרים בתמונת סין הקומוניסטית כפי שנצטיירה לי קודם.

האיזון החדש

הדבר הבולט אולי ביותר לעין בסין כיום הוא תיפקודה התקין של החברה והיעדר זעזועים חברתיים. דבר זה יש בו כדי להפתיע במקצת את המבקר שעוד חוק בו רישומם של אי-רצון כללי שהביא להונג-קונג פליטים מסין, ושל דיבורים שהיו נשמעים הרבה בעתונות וברדיו של סין הקומוניסטית על פילוגים סיעתיים, סטיות אידיאולוגיות, ליקויים בארגון והתרשלות בעבודה. אפילו אם הבא לביקור קצר לא יראה הרבה ראיות לכך, ודאי קיימת אי-נחת ניכרת בקרב חלקי האוכלוסיה, ודאי יש פילוגים ומאבקים פנימיים בקרב ההנהגה ואכזבה בקרב חלקים מסויימים של הנוער, ובודאי שורר מתח בקרב האינטלקטואלים. אף על פי כן מתרשם המבקר רושם ברור, הן ממראה עיניו והן ממה שהוא שומע מפי משקיפים זרים, הן תושבים והן תיירים שהרבו לנסוע בסין העממית, כי האיזון החברתי גבר, וכי רוב האוכלוסים הסתגלו למשטר הקומוניסטי המאוואיסטי כפי שהוא כיום.

המוני הפועלים הנוהרים בוקר בוקר לעבודה ברגל או בערים הגדולות — על מיליוני זוגות אופניים, או הגחונים קבוצות קבוצות על עבודתם בשדות ובסדנאות שמחוץ לעיר, ניכר בהם שהם גינוחים ועליצותם גלויה לעין. בולטים ביותר מרץ-הנעורים והרצון הכן שבו עושים הם את עבודתם. הם גראים גיונים יפה; בגדיהם התכו-לים-אפורים הצנועים, המטולאים פה ושם אך הנקיים בדרך-כלל — מכנסים וחולצות בעלות צווארון גבוה גם לגברים וגם לנשים — הם לבוש מניח את הדעת בחברה שוויינית הבזה לכל התראות נונקופורמיסטית. קבוצות הצועדים שרואה אתה בערים וכפרים, מגופפים דגלים

שיחק המזל לאלה העוקבים אחרי התפתחותה של סין הקומוניסטית ומזמן לזמן מוסט קצת הצידה מסך הסודיות והכסנופוביה האופף בדרך-כלל את ההתפתחויות בריפובליקה העממית הסינית. תחילה באו חופש-הדיבור ופתיחת הדלת לפני מבקרים בתקופת "מאה הפרחים" ב-1957 וגילו לעולם מה רבה מידת ההתנגדות למשטר בקרב הציבור, ומה גדולה המרירות השוררת בקרב האינטלקטואלים. להלן, אחרי שרפו המוסרות עוד יותר עקב הכרות המהפכה התרבותית העממית הגדולה של מאו טסה טונג באמצע שנות הששים, באו ההוקעות שבעלוני המשמרות האדומים בשנים 1967-1968 ותבהירו מה עמוק הוא הקרע — הקיים מכבר, ואשר העולם החיצון לא חשד כמעט בקיומו — בין הביורוקרטים המפגלגתיים בראשותו של ליו שאו-צ'י לבין האידיאליסטים-הראדיקאלים חסידי מאו בהנהגה הקומוניסטית של סין.

לעומת זאת לא נתגלו תגליות מרעישות ובלתי צפויות עם הסטת המסך האחרונה — שבין מבשריה כמה זמן לפני ביקורו של ניכסון בסין, היתה הרשות שניתנה זו הפעם הראשונה לאמריקנים רבים להיכנס, בתוך זרם מוגבר של שאר תיירים זרים, לריפובליקה העממית. רשאים היו החוקרים השקדנים בהונג-קונג, בטוקיו, בלונדון או בברוקלין למצוא קורת רוח בעובדה שלמרות הרחקתם הממושכת מסין הקומוניסטית היה ביכולתם לקבץ די נתונים להערכה כללית מדוייקת למדי של מצב הדברים בריפובליקה העממית הסינית. עם זאת, לפחות בידי — ששנים רבות עקבתי אחרי המתרחש בסין מהונג-קונג ומנקודת-תצפית חיצונית אחרות — הביא עמו המגע האישי המחודש בשעת ביקור בן שלושה שבועות בסין העממית באפריל ומאי 1971 תוספת דעת, קצת תגליות וקצת תיקוני עובדות ורשמים — לאו דווקא דברים בלתי צפויים לגמרי, ואף על פי כן רשמים ומידע

ולא על-ידי העלאת ההכנסות של הפרט, שהם מתנגדים לה התנגדות עקרונית תקיפה, שכן טוענים הם כי הסיפוק שבמתן שירות לחברה מן הראוי שיהיה ראש מגיעיו של האזרח לעבוד קשה. אך בנידון זה קיים יוצא-מן הכלל בולט אחד: באזורים כפריים שהיתה בהם עלייה ניכרת בייצור הוגדלה הקצבת המזומנים לאיכר היחיד בחלוקת רווחי החווה השיתופית בסוף השנה.

שיקום המיבנה השלטוני

היציבות החברתית החדשה שכל המבקר כיום בסין העממית יעמוד עליה מאליו היא פרי הגיבוש מחדש שבא עם גמר התמורות הנוקבות שחוללה "המהפכה התרבותית". וזרייה גם סימן למידת הצלחתה של הביורוקרטיה הישנה, בתמיכת הצבא, להחזיר לידיה קמעה קמעה את עיקר סמכותה לאחר השפלתה וערעור בטחונה העצמי עקב התקפות השמאל הקיצוני ב"מהפכה התרבותית הפרוליטארית הגדולה".

הוחזרו למעמדם ולכהונתם רבים מאנשי המנהל גנון המפלגתי והמינהל בתעשייה שתוקפו ולא פעם אף הודחו על-ידי הראדיקאלים המאוואיסטים וחסידיהם אנשי המשמרות האדומים. הרי, למשל, צ'ו קוואן-ו, מהנדס-אוטודידיקט בן המישים וחמש, גבוה ושרירי, שאתו שוחחתי בשעת ביקור במפעל הפלדה הגדול שיצייגשאן שממערב לפקין. צ'ו היה מנהל המפעל בשעה שהתחילה "המהפכה התרבותית". הוא תיאר באריכות כיצד היה נתון לביקורת וכפוי לביקורת-עצמית בוטה ובלתי-פוסקת; אך עכשיו חזר לכהן כממונה על הייצור במפעל — תפקיד מקביל לזה של מנהל — ולהיות חבר "אחראי ומנחה" בוועד המהפכני הנוכחי של המפעל. הוא טוען כי עתה הוא בבחינת אדם מחודש, ואינו מתנשא עוד על הפועלים כמלפנים, בשעה שהיה מדגיש את הטכניקה ואת הכללים והתקנות, ולא דוקא את היצירה והחריצות שבעבודה. לדבריו הריהו עתה "יורד אל המזומנים", משתתף דרך קבע בעבודה גופנית, אוכל בחדרי-האוכל של הפועלים, מתלבש כמו-הם, ומחשבת מאו טסה-טונג היא נר לרגליו.

ושרים בדרכם לביצוע משימות מיוחדות, אין ספק שיש מי שעומד עליהם לדרבן אותם ולפקח עליהם, אך פניהם מביעים קורת-רוח. וההמונים הנוהרים כל היום וגם בשעות הלילה על המדרכות לאורך דרך נאנקינג המפורסמת בשאנחאי, רחוב-החנויות הראשי, והממלאים את חנות הכלי-בועממית-מספר-1 (הכלי-בו הגדול שבעיר בימים שלפני הקומוניסטים) נראים נינוחים. עובדי בתי-חרושת העושים את מלאכתם כשעל הקירות מתנוססות סיסמאות הקוראות לתפוקה מרבית נראים שקודים על מלאכתם אך לא ניכרת בהם מתיחות.

עם שהחריצות טבועה באופיו כל-כך כסינים — שעכשיו מנינם שמונה מאות מיליון — בהכרח יגיע להישגים כלכליים אם יעבוד בלי תקלות, באורח ממושמע ובארגון מושכל. כיוון שכך אין תימה ששתי השנים האחרונות, שעמדו בסימן יציבות חברתית, הביאו עמן שיפור ניכר בתנאים הכלכליים, ושיפור זה מצידו תרם להגברת היצירה. על רקע זה נראה כסביר המספר שנקב ראש הממשלה צ'ו אן-לאי לגבי תפוקת הדגן בשנת 1970 — 240 מיליון טון; ויש עוד דוחות אמינים על הגברה ניכרת בתפוקה התעשיינית המסתייעים בראיות מוחשיות של מוצרים חדשים ומתוחכמים. קרוב לודאי ששנת 1971 תביא עדות על שיאי ייצור חדשים הן בתעשייה והן בחקלאות, שיביטחו לסין מקום בין המעצמות הכלכליות החשובות, אם לא החשובות ביותר.

דומה שההתקדמות הכלכלית מתבטאת גם בשיפורים מסויימים ברמת המחיה של ההמונים. בחנויות ובבתי-מסחר כל-בו בערים יש מבחר ומלאי הגון של מוצרי-צריכה שימושיים. מחיריהם של הנחשבים מוצרים לא-חיוניים או מותרות, כגון מכשיר טלוויזיה, מקלט רדיו רב-גלי, מכונת-תפירה חשמלית, ובגדים משובחים, גבוהים על פי רוב יותר מאלה המקובלים בהונג-קונג או בעולם, ודומה שנועדו להגביל את הצריכה. מצד אחר, מחיריהם של מצרכים חיוניים וכן של שירותים, נמוכים הם במידה ניכרת — מן הסתם משום שהשלטונות מעדיפים לשפר את רמת-המחיה על-ידי הורדת המחירים בתחומים אלה

צבא השחרור העממי הואנג יונג-שנג, שהתהלכו על הבימה והחליפו דברים עם אורחים חשובים ועם אנשי הצוות הדיפלומאטי. פעילותו של הואנג הגבירה את הרושם כי הוא באמת האיש הקובע בענינים צבאיים כשם שראש-הממשלה צ'ו הוא האיש הקובע במינהל האזרחי.

בעיות מינהל

מידת ההישג שביציבות החדשה תתחוויר לנו עוד יותר אם נהיה נותנים דעתנו על העובדה, שהמינהל החדש אשר בראשו עומדים הוועדים המהפכניים, עורו עומד בשלב הגיוניים לגבי מילוי אותם תפקידים שמילאו קודם הנהלות של מיפעלים וגופים ממשלתיים בעלי נהלים קבועים וצוותי עובדים גדולים פי כמה. חברים בוועדים המהפכניים הודו באזני שעדיין מכניסים תיקונים ושינויים ועדיין משתדלים לפשט את הנהלים כדי שיוכלו הוועדים למלא את תפקידיהם במספר עובדים קטן יותר ממה שקבעו השלטונות למיש-רות מינהליות. עוד מחריפה את הבעיה העובדה שחברי הוועדים — וכמובן כל שאר העובדים המינהליים, פרט לאנשי הדרגים הגבוהים ביותר — חייבים במיכסה שבועית (מספר הימים משתנה) של עבודה גופנית עם ההמונים. כל זה נוסף על חידוש-הכשרה המוטל על אנשי מנגנון המפלגה והמינהל בחוות עבודה מיוחדות.

נראה שאפילו נושאי משרות דיפלומאטיות אי-נם פטורים ממיכסה מסוימת של עבודה גופנית. בסעודת-ערב לכבוד כותב הדברים האלה בפקין סיפרו הואנג הוא, השגריר החדש של סין בקאנאדה, ואשתו בגאווה כי בקיאים הם בפיוור זבל ובשתילת אורז הודות לחדשים שעשו בשי-רות-חובה, עד אפריל 1971, בחווה של אסכולת פעילים בהונאן. כל זה על פי הנחיותיו של היו-שב-ראש מאו המכוונות להעמיד את מידות הביו-רוקרטיה על המיוצר האפשרי (מן הראוי שיהיו לנו "פחות חיילים ומינהל פשוט יותר", אמר מאו בימי "המהפכה התרבותית") ולמנוע את פקדי הממשלה מלהפוך למעמד מחופר ובעל זכויות-יתר המנותק מן ההמונים.

מלבד צ'ו נמנים עוד תשעה אנשי צוות וותיקים על הוועד המהפכני של המפעל, המונה חמישים חברים, וכידם עמדות מפתח מנחות. קשור עם מר צ'ו בסמכות הוא איש-צבא חסון ונמרץ למראה, שאו הסינג-הסיאנג, הנציג הצבאי הראשי בקרב עשרת אנשי-הצבא בוועד המהפכני. שאר שלושים חברי הוועד הם נציגי הפועלים, שרבים מהם נאמני המפלגה ועל כן תומכי השררה. ברי שהכוח החולש על הוועד המהפכני במפעל הוא ברית של נאמני המפלגה ואנשי צבא.

המצב בשיצ'ינגשאן הוא דומה אופייני לכל הארגונים, מקטן ועד גדול. בדרגים העליונים (כלומר בגופים של הוועד המרכזי של המפלגה ובגופים הממשלתיים ובוועדים המחוזיים והעירוניים ובוועדים המהפכניים) יש יתרון-כוח לפעילי המפלגה ולאנשי הצבא, כעדות העובדה שב-ידם רוב עמדות המפתח — ובדרך כלל יש לאנשי הצבא תפקידים מכריעים יותר מאשר לאנשי המפלגה. המיבנה השלטוני הנוכחי משקף איפוא נצחון ברור של הפראגמאטיסטים המפלגתיים-צבאיים על הראדיקאלים — בהסכמתו האילמת, אם כי לא תמיד הנלהבת, של היושב-ראש מאו עצמו — בתימרון ובמאבקים הסיעתיים הפנימיים של "המהפכה התרבותית". סגן-המיניסטר לעניני חוץ צ'או קואן-הואה חזר באזני על דברים הנשמעים לאחרונה לעתים קרובות בסין העממית, כי בסופו של דבר יגיע מספר המודחים עקב "המהפכה התרבותית", לכל היותר, לאחוז אחד למאה מחברי המפלגה.

ראש הממשלה צ'ו אן לאי הוא שעלה, כשוד התהפוכה, כמנהיג האזרחי הראשי בקרב הדרגון השליט. בשעה שהייתי בפקין העידה התנהגותו של צ'ו בקבלות-פנים ובטקסים פומביים כגון טקס אחד במאי על בטחון גמור במעמדו. בימים ההם עוד שימש ככהונת מיניסטר ההגנה וסגן יושב-ראש המפלגה לין-פיאו, אך קשה היה לומר מה מידת שליטתו ובטחונו במעמדו. ידוע היה שבריאיותו מעורעת, והוא מיעט להופיע בפומבי ושמך נזכר רק מעט. השלטון היה מיוצג באופן בולט על-ידי ראש הממשלה צ'ו וראש-המטה של

סטייה מישרות-הקו המצווה ומהסכמת הקבוצה ממהירים לעמוד עליה ולתקנה, וראש הקבוצה הנוכח מוכן ומוזמן בכל עת לפרש את המדיניות הרשמית ולסמל את כוח הכפייה. שיטה זו אינה מצריכה הרבה ראויה או הפעלת כוח.

אמנם התייר רואה בכל מקום שוטרים וחיילים או מיליציונרים, אך אלה האחרונים אינם חמושים ובדרך כלל הם עסוקים בפעולות שעל פי טיבן הן אורחיות בעיקר. בכל המיבנה השלטוני החדש חלה פוליטיזציה רבה של נציגי הצבא והם פועלים יותר כקומויסארים ופחות ככלי שליטה בכוח הזרוע. להוציא את הגופים הצבאיים המיבצעיים, אין הם מפקדים על יחידות ואינם חמושים. וכיון שכך, אף שנוכחותם של אנשי הצבא מורגשת בכל, ואף שבשלב זה מסגרת השליטה המוסדית שלהם חזקה מן הסתם יותר מזו של המפלגה, שעדיין לא נסתיים בה בדק-הבית, אין סין העמית מת נתונה למימשל צבאי במובנו המקובל של מושג זה.

אחד התפקידים המרובים של "צבא השחרור העממי" בשנים האחרונות היה התפקיד לשמש לעם כולו מופת של סגנון-עבודה נאות, של מסיירות ושל מנהיגות. כדברי איש הצבא הבכיר בין חברי הוועד המהפכני של מפעל הפלדה בשי-צינגשאן, שאו סינג-סיאנג: "חובתנו היסודית היא לשגן ולקיים את הגותו של מאו טסה-טונג באורח חי יחד עם פועלים ואנשי גיהול, לפתח את תודעתם הפוליטית ולשקוד על צביונו הפעיל של המאבק נגד הקו תבורגני הריאקציוני". אבל בה בשעה שהתעמולה הרשמית מוסיפה לרומם את אנשי הצבא לעומת אנשי המפלגה כדוגמה ומופת בתחומים אלה, ניכר ששוב מודגשת חשיבותם של אנשי המפלגה והגופים המפלגתיים — והדבר מרמז ברור על מאמץ להחזיר את כבודה ומעמדה אחרי הירידה וההתפוררות שבאו עליה בתקופת "המהפכה התרבותית". אף שהתייר מוצא רק סימנים מקוטעים לכך, הרי משקיפים תושבי סין וכן דברים בעתונות וברדיו הקומוניסטיים מעידים על תחרות שקטה בין אנשי הצבא לבין אנשי המפלגה על המנהיגות.

למרות חידוש-פניו של המיבנה המפלגתי בדרג העליון, במקום ששם פועלים הוועד המרכזי והפוליטביוור, עדיין לא הוקמו מחדש הרבה ועדים מפלגתיים בדרג נמוך יותר, והיעדרם, וכן התככים המתנהלים בתוך הוועדים המהפכניים וסביבם לשם הבטחת החברות בוועדי המפלגה, דומה משבשים במידת-מה את התקינות והסדירות של פעולת המיבנה השלטוני החדש. הרבה פעולות עדיין נעשות על דרך האילתור; שלשלת-הפיקוד עוד אינה מגובשת; ונהלי ביצוע רבים עודם ארעיים. כשהוחלט ב-1967 על הקמת הוועדים המהפכניים כדי שיבואו כפתרון מינהלי מידי במקום הגופים שנהרסו ב"מהפכה התרבותית", אמרו שהם פתרון לשעה. ואילו עכשיו יש הרושם שעתידיים הם להתקיים זמן רב, ורק ימים באים יעידו על מידת יעילותם.

משמעת ושליטה

מכל מקום, היציבות הקיימת אי אפשר לזקוף אותה רק לחשבון שליטתם של הוועדים המהפכניים מכאן ושיתוף-פעולה מרצון של האוכלוסיה מכאן. כופים משמעת על-ידי תעמולה גמרצת מטעם השלטון: סיסמאות של מאו על כל בית ועל כל קיר והטפת מוסר בלתי-פוסקת בעתונות ובשידורי הרדיו, ומה שחשוב עוד יותר, על ידי התכנסויות לשם הוקעה וביקורת עצמית הדדית — תהליך שכיניו הרשמי הוא שלב "מאבק הביקורת והתמורה" של המהפכה התרבותית.

בכל מקום מוצא אתה סימנים לתהליך זה העומד בעיצומו. ב"מלון השלום" בשאנחאי יקרה לא פעם שהשירות בשש בבוקר מבושש במקצת משום שעובדי השירות בכל קומה מכונסים במחסן, מצויידים בספריהם האדומים הקטנים, לטקס הביקורת העצמית ההדדית. בכל הדרגים עומד בראש קבוצה כזאת ראש-קבוצה — איש צבא-הקבע או איש המיליציה או חבר-המפלגה הבכיר בקרב אנשי הקבוצה — והוא מייצג את הרשות ואת שבט העונש של השלטון. השיטה יעילה, שכן ההתכנסויות הקבוצתיות כוחן גדול בכפייה עצמית תכליתית. התנהגות שיש בה

בסקרנות חסרת-נימוס — בחנות כל-בו בטינטסין ממש צרו עלי המוני קונים קרועי-עינים עד שמורי-הדרך של אינטוריסט הוצרכו לחלצני במדרגות צדדיות. וגם "פיקוח על-ידי ההמונים", משרידי הכסנופוביה שהיו מלבים בשתי השנים הראשונות למהפכת התרבותית, עוד עלול להציק לנכרי הנתעה למקומות רגישים מבחינה בטחונת בערים הגדולות; ועדיין יקרה שהמון סוגר עליך באיבה עד שבא איזה שוטר או איש-צבא לחלץ את התייר ביש-המזל מן המלכודת. אבל איבה ממש כלפי תייר אמריקני או בן ארץ אחרת אינה מצויה אלא בשעה שהרשות ממריצה לכך, ובדרך-כלל היחס הוא של ידידות.

המאמץ שעושים השלטונות לשים קץ להשפעת המסורת והמנהגים הנושנים, שהוא עיקר המיבצע להעמיד אדם מאואיסטי חדש, בולט לעין ביותר, וביחוד ישגיחו בו המבקרים המכירים את סין מן התקופה הטרומ-קומוניסטית. הטקסים הדתיים הישנים והססגוניים והחגיגות המסורתיות הם בבל-ייראה, המקדשים, המסגדים והכנסיות סגורים כולם. האמנות הישנה והספרות הישנה סגורות בפני הקהל הרחב, וכן המוזיאונים המחזיקים את אוצרות מורשתה התרבותית הגדולה של סין. השמועה אומרת כי יתכן שיפתחו בקרוב לפני הקהל את הרובע הקיסרי הישן בפקין על ארמנו-תי ואולמותיו המרהיבים ביופיים; אבל לפי שעה ניתנת רשות לבקר שם רק לקבוצות תיירים זרים.

בכל מקום באו סיסמאות מאואיסטיות במקום הפתגמים הנושנים החרותים באבן ובעץ, ופסלי גבס לבנים של מאו הופיעו במקום הפסילים המוזהבים של קואן יין וקואן טי, שמונה היפיות ושאר דמויות בודהיסטיות, טאואיסטיות וקונ-פוציאניות שהיו מתנוססות לפנים במקומות של פולחן דתי וחגיגות. אין עוד בנמצא מזבחות משפחתיים; אין שורפים עוד את אלוהי המטבח להעלותו השמימה בערב ראש-השנה כשסוכר משוח על שפתיו להבטיח עדות טובה על התנהגות בני המשפחה בשנים-עשר החדשים שיצאו. טקסי הכלולות וההלוויות המסורתיים הססגוניים

לקראת "אדם מאואיסטי" חדש

שיטת השליטה הקבוצתית והפעלת התורה המאואיסטית של המשטר, המגנה תשוקות אנו-כיות ומרוממת את השירות לחברה, למדינה ול-מהפכה, שיוו לסינים בריפובליקה העממית צביון של קיבוציות המשטטשת את האני, שהמבקר מתרשם ממנו מאוד. באיזו מידה תכונה זו כפויה היא — על כך אי אפשר, כמובן, לדון על סמך ביקור קצר. אבל ברור שהמשטר מצמיח בקרב התושבים הרגשת שותפות ואחריות הדדית. הסיני של היום, אף שאין ספק כי עדיין רחוק הוא מלהיות האדם המאואיסטי האידיאלי — שווייני, צנעני וחרוף — שראה בחזונו יושב-ראש המפלגה, הריהו מכל מקום הוא אדם שחלה בו תמורה ניכרת — ובכיוון שאליו השתדל המאואיזם לדחוף אותו. מעידה על כך התשובה שזוכה לה בדרך כלל המבקר בשעה שהוא מציג שאלות לאחד מן הקאדרים של המפלגה על שאיפותיו בחיים. "אני נכון ללכת לכל מקום שתשלח אותי המפלגה ולעשות כל מה שתטיל עלי המפלגה לעשות". והרושם הוא שלא פעם יש כאן יותר ממס-שפתיים גרידא.

עוד דבר שמתרשם ממנו המבקר שהורגל בתח-רותנות הבוטה, הצורמת לעתים, של הסינים בהונקונג ובטייואן היא ההתנהגות המרוסנת, הצנועה, של הסינים בסין העממית. אולי הצורך בפיצוי על ריסון זה בחיי יום-יום הוא הגורם להתלהבות הקולנית שבה נענים המוני האזרחים להפגנות מאורגנות, שבהן צועדים מאות אלפים ומלבים בהן שנאה הגראית ככנה כשכל הנאספים קוראים בגרון את הסיסמאות הרשמית — "הלאה האימפריאליזם האמריקני!" "הלאה הרוויזיוניזם הסובייטי!" "הלאה המיליטאריזם היאפאני!" ו"בערו את התוקפנים האימפריאליסטים!"

משום מה דומה שעיסוק תדיר זה בהוקעה סיטונית של ארצות-הברית ושאר אויבים — הנמ-שך זה שנים על רקע מתמיד של זרמי תעמולה מן העתונים, מן הכרזות והסיסמאות וממקלטי הרדיו — מגלם בעיקר רגשות עשויים בידיים. אמת, עדיין מסתכלים בכרכים בחשד ולא פעם

בפארקים העירוניים, פיקחו על תנועת החוגגים, גיקו את הרחובות והשתתפו במיצעד התיאטרואות הלילי המרשים שנערך באחד במאי וכלל מחזות, אופרות, מקהלות והופעות התעמלות, וזכו בכך להרגשה המסחררת של הכרת ערכם והשתתפותם בענייני המדינה. גם בשאר מקומות היתה פעילות הנוער דומה פחות או יותר. באמצעים כאלה, וכן על-ידי שיטת החינוך החדשה המצרפת עבודה גופנית ולימודים עיוניים, ממלאים את זמנו של הנוער, ממלאים את ראשו תעמולה ופוקחים עין עליו.

הריפורמה בחינוך

שיטת החינוך החדשה — מסתבר לו למבקר — הוצבה כמעט בשלימותה ברובד של חינוך יסודי, אך עודה בשלב בלתי מוגמר בחינוך התיכון והגבוה. השיטה עושה דברים שמחנכים רבים ברחבי תבל — אם נתעלם מן התוכן הפוליטי — היו רואים כמדיניות-חינוך טובה: לימודים בכי-תה בעזרת ספרים, הרצאות והדגמות, בצירוף עבודת-כפיים בין בסדנאות ובחלקות-שדה של בית הספר, ובין בבתי-חרושת ומשקים בחוץ. יחד עם יסודי דעת בתרבות הכללית, מושם דגש בלימודים על הצד המקצועי והמעשי, ובניהם של פועלים, אכרים וחיילים מתקבלים בזכויות-עדי-פות. חומר-הלימוד מתנפה ניפוי אחר ניפוי לבער את כל ההשפעות הקרויות בורגניות ולהתאימו לקו הפרולטרני המאוואיסטי. על המורים לקבל את ביקורת תלמידיהם וכן את הצעות התלמידים לתיקון חומר הלימודים כדי להתאימו לקריטריונים החדשים.

השיטה צופה קיצור תקופת-הלימודים בבית-הספר היסודי, התיכון והגבוה מ-16-17 שנה כלשעבר ל-12-13 שנה. אם משתדלים לספק חינוך יסודי לכל, אומרים לקצץ נמרצות במספר התלמידים בבית-הספר התיכון והאוניברסיטה. התכנית קוראת למסיימים את בתי-הספר התיכוניים להקדיש שנים אחדות לעבודת-כפיים ולבחינת עמדות פוליטיות; אחר זאת יפנה רק חלק מוגבל אל האוניברסיטאות.. ושוב, לאחר שנתיים-

אינם עוד; מסירות הבנים להוריהם על-פי דת קונפוציוס, מרות ההורים, והרקמה המשפחתית הנושנה והמסועפת שייכים כולם לתחום העבר. רק הזקנים עודם זוכרים את כל אלה; קמו דור חדש ועמו חברה חדשה, גדושה ראציונאליות אבל אפרורית יותר, שיש לה גישה חדשה לחיים.

בעיית הנוער

הדור החדש של הנוער היה בעייה שהטרידה את המשטר. ככל הנראה לעין כיום נמצאו דרכים לר-תום אותו לשיירות המשטר. מיליוני צעירים ששי-משו שבטי-זעם של הטיהורים בימי המהפכה התר-בותית שולחו לחיות ולעבוד בכפר, דבר שהיה כרוך בסיכון שהללו, אנשי המשמרות האדומים שכילו את מלאכתם, ייעשו זועפים ומרי-נפש. ואכן מן העתונות והרדיו אכן למדים כי זה אשר קרה לרבים מהם. ועוד ראיה לכך היא מספרם הרב של הצעירים מסוג זה הבורחים מדי חודש בחדשו להונג קונג. אבל הלחץ הפוליטי והאי-דוקטרינאציה דומה שיכנעו את הרוב לקבל את דין החיים החדשים וקשייהם, אם לא בשמחה הרי לפחות מתוך השלמה. רבים מהם שהסתגלו למצב-בם ונקטו עמדות פוליטיות כשרות הצליחו לפלס להם דרך לתפקידים נעימים יותר מסתם עבודה חקלאית ונעשו רופאים "יחפים", מנהלי-חשבונות בחוות שיתופיות, וטכנאים בסדנאות למכונות חקלאיות. רבים הצטרפו או נתקבלו מחדש לאר-גונים מפלגתיים. התייר פוגש אף כמה מהם שכבר חזרו אל הערים לאחר שנבחרו ונשלחו ללימודים במוסדות ההשכלה הגבוהה או להתמ-חות מקצועית בבתי-חרושת.

בו בזמן התבגרה שכבה חדשה של נוער שלא נתנסה באכזבה שהיתה מנת-חלקם של המשמרות האדומים שהוגלו, ואת המשתייכים אליה מועיד המשטר לתפקידים חברתיים-מדיניים פעילים שרובם מוצאים בהם סיפוק, לפחות לפי שעה. טיפוסי היה התפקיד שמילא דור חדש זה של בני-הנוער הן בהכנות והן בעצם ההגיגות של אחד במאי 1971 בכל רחבי המדינה. בפקין צעדו נערים אלה בסך, זימרו, ערכו הצגות חובבים

הסבירו תופעות-טבע על-פי תורת הניגודים המאואיסטית. אימונים צבאיים משולבים דרך קבע בתכנית הלימודים, והחופשות מוקדשות בחלקן לעבודה חקלאית. עם זה מפתיע היה שי-עור ההוראה הקונונציונאלית שגותר באותו בית-ספר למרות הכל, ועלה בלבך ההרהור כי בסופו של דבר תימצא שיטת החינוך החדשה — בגלל עצם הצורך להעמיד אזרחים שהשכלתם הכללית מספקת לחברה טכנולוגית — מהפכנית פחות מכ-פי שרואים בחזונום עוד עכשיו היושב-ראש מאו והמחדשים שלו.

בית-הספר התיכון מס. 2 בפקין הוא דומה אחד מבתי-ספר מתוקנים מעטים ברמה זו אפילו בעיר הבירה. אנשי הרשות בשאנחאי אמרו כי רוב בתי-הספר התיכוניים בעיר עודם פועלים, באמצע שנת 1971, לפי מתכונות הארגון הישנות. הווה אומר שמבחינה ארגונית, אם לא מצד תוכן הלימודים, עדיין נתונים מוסדות החינוך התיכון בשלב-מעבר. רק בחלק קטן ממוסדות החינוך הגבוה הונהגו לימודים על פי השיטה החדשה באמצע השנה. מורים שהותקפו והושפלו בזמן המהפכה התרבותית עודם מהססים, ורבים נשרו מן המקצוע; עדיין שורר מחסור בספרי-לימוד ובמכשירי-עזר לימודיים מתוקנים. כי כן, עניין החינוך עודו בלי ספק בראש המשימות שלא נש-למו של מהפכת התרבות. לא קל לשלב את העקרונות הפוליטיים הנוקשים של המאואיזם הצרוף במתכונות הראציונאליות של ארגון וניהול.

התקדמות כלכלית

אולם בחיים הכלכליים נמשכת ההתקדמות. ביותר מתרשם המבקר מראיות בולטות למצב הטוב בכפרים, שהושג הודות למדיניות החדשה של חיזוק המשק החקלאי והפחתת הפער בין רמת החיים הנמוכה ביותר בחוות החקלאיות והרמה הגבוהה יותר בערים. הועלתה כמות הזב-לים והמכונות החקלאיות, וכן כמות העבודה המושקעת, בצורת מיליוני בני-אדם שהועברו מן הערים לכפרים. הוכנסו שיטות משופרות וזר-עים מוגנים משובחים יותר, יש יותר שירותים

שלוש של לימוד באוניברסיטה המשולב בעבודת כפיים והמדגיש את הצד המקצועי, יחורו הבוגרים לבתי-חרושת ולחוות חקלאיות לתקופה נוספת של עבודה גופנית, ואחר זאת ילך רק מיעוט נבחר הלאה ללימודים גבוהים.

שלב האוניברסיטה של שיטת-הלימוד החדשה עומד בראשיתו, ורק אוניברסיטאות מעטות פות-חות כיום שעריהן לפני מתחילים. באוניברסיטת טסינגהואה בפקין, שהיתה לפנים הטכניון הרא-שון במעלה במדינה כולה, ועתה מכריזים עליה כמופת לאוניברסיטה החדשה, ששאר מוסדות ראוי להם ללכת בעקבותיו, הודו פרופיסורים וחברי הוועד המהפכני של האוניברסיטה בקשיים רבים שהם נתקלים בהם בבואם לתקן את התכנית ולדחוק חומר לימודים מרובה לגדר תכנית מקו-צרת וכשרה מבחינה פוליטית, וכן במגעם-ומשאם עם הסטודנטים החדשים — פועלים, אכרים וחי-ים, שרמת השכלתם רחוקה מלהיות שווה, וב-מאמצם לשלב עבודת-כפיים בתכנית הלימודים ולשבץ את המאואיזם הצרוף בכל גילויי העבודה והלימודים.

פרופיסורים ואנשי מינהל ותיקים, שרבים מהם למדו ולימדו באוניברסיטאות בחוץ-לארץ, כגון ד"ר צ'ן ווי-צ'אנג, לשעבר מומחה לאירודינאמי-קה במכון הטכנולוגי של קליפורניה, הודו כי נשתנו כליל מבחינה פוליטית לאחר שנתיים של אינדוקטרינציה נמרצת על-ידי סטודנטים ופוע-לים בימי מהפכת התרבות. אבל עוד ניכרו מתי-חות ואי-בטחון בקרב המורים והמינהל במכללת טסינגהואה הנזכרת, וכן בקרב רבים מן המלמדים במוסדות אקדמיים אחרים. מה שסיפרו רבים מהם נשמע אבטומאטי ומושגר יותר מדי, והסכמתם השלימה עם דרך-החיים המאואיסטית, נשמעה שופעת ונמלצת מלהיאמן כדבר היוצא מן הלב.

בבית-הספר התיכון מס. 2 בפקין, ובו 1,500 תלמידים ו-120 מורים, עשו הדברים רושם של יתר איוון ואירגון. כיצד מבוססים הלימודים על מושגים מאואיסטיים אפשר היה לראות בשיעורים לצרפתית שנוקפו למימרות מן הספר האדום של מאו לשם הוראת הלשון, ובשיעור לפיסיקה ששם

שייה הכפריים שצצו בשנים האחרונות כמפעלים של הקומונה. הקומונה של ידידות-סין-קוריאה, מהלך חמישה-עשר מיל מפקין, יש בה סדנאות לייצור מכונות לשתילת אורז, כמה סוגים של מחרשות וקולטיואטורים ממונעים; סדנה לתיקון מכונות חקלאיות; כבשני לבנים, טחנת אורז, טחנת קמח, מנפטת כותנה, מפעל לשימור פירות וירקות, מכון לפיסטור חלב, מפעל לייצור נייר ממוץ-תירס, מפעל לייצור אבקת-חלב ובית-חרושת לשמן. הקומונה, שבה 240,000 אקרים אדמה ו-14,000 משפחות (75,000 נפש בסך הכל) יש לה 30,000 חזירים, 2,400 משאיות, 3,000 ראשי בקר לחלב ובשר, מערכת נרחבת של תעלות השקייה וסכרים, תחנת-כוח הידרו-חשמלית המספקת חלק גדול מתצרוכת החשמל של הקומונה, עצי פרי, שטחי-דיג והרבה סדנאות למלאכת-יד. ביבוליה המגוונים — אורז, שעורה, סורג'ום, ירקות, כותנה ועוד — אין הקומונה נופלת מחוזה מעורבת גדולה בארצות הברית.

הקומונה הנוכרת היא קומונה לדוגמה, אבל גם אני וגם משקיפים זרים אחרים ראינו עשרות בדומה לה פוזרות ממאנג'וריה ועד לעיבורן של שאנגהאי וקאנטון, על פני שטחי הטרשים של שאנסי ושנסי ואיזור הגבעות המתנחשלות של הופה הצפונית והגואן המרכזית. קומונות אחרות יש להן תעשיות שונות ומגוונות. רבות מייצרות משאיות וזבלים כימיים. רוב הקומונות מייצרות בעצמן את החשמל לצרכיהן על ידי מיתקנים, ממשותים ביותר ועד מתוחכמים. מטבע הדברים שמיבצעים תעשייניים של הקומונות יעילים פחות ממפעלים גדולים של ייצור המוני, אבל הם עושים שימוש מרבי בכוח האדם שבכפרים, מביטיחים את גיוונן של המשק החקלאי, מלמדים את האוכלוסיה הכפרית פרק בתעשייה מודרנית, מספקים לנוער הכפרי הזדמנות טובה לעבור מן העבודה החקלאית החדגונית לעבודה תעשיינית שיש בצדה אתגר, מזרזים את ההספקה בארץ ידועת מחסור באמצעי תחבורה, ומגבירים את העצמאות ואת הדצנטרליזציה של הכלכלה והרשויות הכלכליות, שהן כרגע שתי המטרות

רפואיים, יותר שירותי חינוך, יותר פיתוח תעשיות זעירות כפריות, יותר חשמל בכפרים, יותר דרכי-גישה ויותר סכרים, בארות ועוד אמצעים לשימור מים. כל אלה, בצירוף תשע שנים של מזג-אוויר נוח, גרמו לעליה מתמדת של היבולים. השדות יפי היבול, המטופחים בשקידה כגנים; הכפרים, שרובם עוד עומדים בהם על תלם בתים בעלי גגות-רעפים בסגנון המסורתי, המסודרים ונקיים ונאים למראה; המספר הגדול יותר של מכונות חקלאיות הנראות לעין; התושבים הניזונים כהלכה ולבושים היטב; המספר הגדול יותר של אופניים, מקלטי רדיו, מכונות-תפירה ושעונים — כולם בבעלות פרטית — כל אלה מעידים על זמנים טובים יותר.

אין הוכחה לכך שהקולקטיביזציה בסין מצליחה יותר מבכל שאר הארצות הקומוניסטיות (אלמלא היא היה לייצור יכול להיות גדול הרבה ממה שהוא היום). אבל העובדה שהחווה השי-תופית הסינית — שהיא עתה חלק אבטונומי מן הקומונה המינהלית הגדולה יותר — עודה מבורסת על הכפר המסורתי בן כמה עשרות משפחות, והיא מתירה לעבד שבעה אחוזים של הקרקעות כחלקות פרטיות, דומה שעשתה את החקלאות השיתופית גזירה שהאכרים הסינים יכולים, לפחות, לעמוד בה. עם זה אין האכרים חדלים ממאמצים להתגדל את החלקות הפרטיות ולהשתמש מפיקוח המדינה על שיווק תוצרתן. בקומונה של אחד באבנוסט הסמוכה למוקדן דיווח במאי השנה סאן קוואנג-טא, "האחראי הראשי" בוועד המהפכני, כי זה עתה נקט אמצעים חמורים נגד אכרים שניסו להגדיל בגניבה את חלקותיהם הפרטיות ולמכור בשוק החפשי יותר משיעור התוצרת המותר להם. צורות מיוחדות של לחץ — כגון צוותי-תעמולה צבאיים המוליכים קבוצות של אנשי החוות החקלאיות לעבודת יומם בשדות והטפה בלתי-פוסקת התובעת מן האכרים לשרש "מגמות קפיטליסטיות" — נקוטות בדרך כלל כדי להגיע למאמץ ייצור מרבי.

חידושים בנופה הקדום של סין, שאפשר לראותם מחלון הרכבת או האווירון, הם מפעלי התע-

החל במחשבים, כלים ממוכנים מורכבים, מכבי-שם הידרוליים של 12,000 טון, גנראטורים וטור-בינות חשמליים ענקיים, משאיות-מהפך של 30 טון ומערכות ניווט אבטומטיות למטוסים צבאיים, וכלה במבחר עצום של מוצרי רוקחות חדישים ביותר. אף על פי שהקומוניסטים הסיניים שוק-דים כעת על שיפורים טכניים ופיתוח שיטות ייצור משלהם, מסתבר שרבים מהידושיהם אינם אלא שינויי גרסה קלים של דברים שפותחו במ-קומות אחרים; אך יש בכך כדי להעיד לפחות על מעקב מדויק, באמצעות כתיבת טכניים ודגמים זרים, אחר המתחדש בעולם.

התקדמות בפיקוח על הילודה

תקווה כי פריון כלכלי רב יוכל לאפשר ביום מן הימים שיפור גדול ברמת החיים לאוכלוסייתה העצומה של סין ימצא המבקר בדרגת היעילות הגבוהה להפתיע שהשיגה התכנית הממשלתית לפיקוח על הילודה. היה אפשר להניח שהתכנית תעלה יפה בערים, אבל שיעור השפעתה על האוכלוסייה הכפרית הוא בגדר הפתעה משום שאפילו בפירסומים הממשלתיים לא דובר הרבה על הצלחתה שם. הצלחה זו מקורה בלי ספק בעובדה שעצם התנאים ואורח החיים החדש בשלטון הקומוניסטי כופים את הלקח, מה רצוי הוא הפיקוח על הילודה. גם בעיר וגם בכפר המגורים דחוסים. בדרך-כלל עובדים גם האשה וגם הבעל הרחק מן הבית, ואף שמצויים מעונות-יום לילדים מקשה הדבר על הטיפול בילדים בשאר הזמן. גם הקיצבה המובטחת לכל לעת זיקנה פוטרת את ההורים מלהביא ילדים לעולם רק כדי להבטיח קיומם לעת זקנה; והמסורת הקונפוציאנית המושרשת של העמדת בנים לקיים שם המשפחה ולכבד הורים גם היא נעלמת. ואח-רון, כיון שהמדינה מקבלת עליה למעשה את עיצובם של הילדים וכן את פעילותם מבית-הספר היסודי ואילך, מוצאים עתה ההורים פחות סיפוק בהבאת ילדים לעולם.

מלבד הגורמים המרתיעים הללו להקמת מש-פחות גדולות, מספקים השלטונות אמצעים להג-

העיקריות שהציבו לעצמם השלטונות. כל אלה משפרים בלי ספק את מנת חלקה של האוכלוסייה הכפרית. דברים ברוח זו אמר דיפלומאט זר דובר סינית בסיוור מקיף במדינה שבערך לאנשי הצוות הדיפלומאטי:

אין ספק שהחיים בכפר, שהיו קודם דלים ומש-מימים, נעשים מושכי-לב יותר. לאחר שנקבעו מחירים אחידים למיצרכים בכל רחבי המדינה, ולאחר שמקיימים מלאי מניח את הדעת בחנויות בקומונות, יש פחות דחיפה למחשבה כי בערים ייתכנו חיים טובים יותר; והעובדה שעשרות מיליוני עירוניים, כולל פקידים שהועברו ארעית או לצמיתות, מתגוררים ועובדים עכשיו בכפרים ומועסקים בעבודה חקלאית מקנה לאוכלוסייה הכפ-רית יתר הרגשת שוויון עם אנשי העיר.

עצמאות ופיזור מרכזי הייצור והשליטה הם, כמובן, יסודות-מפתח במדיניות הרשמית הנוכחית גם לגבי הערים. מטרתו של המשטר היא ליצור אזורים אבטונומיים מבחינה משקית, שלא זו בלבד שיוכלו להתקיים בכוחות עצמם במקרה של מלחמה אלא גם — בלי כל קשר לאפשרות זאת — יוכלו להתפתח התפתחות עצמאית בתנ-אים הקיימים של תחבורה בלתי מספקת ברכבת, בכבישים זכו, המגבילה את כושר הספקתם של מוצרים וחמרי גלם. בערים הגדולות בחוף המז-רחי מופתע המבקר לראות כי כל עיר ועיר מש-תדלת לפתח מיגוון גדול של תעשיות. בכל אחת מהן מיצרים מכוניות, אוטובוסים ומשאיות; בכל אחת מהן יש מפעלי פלדה; בכל אחת מהן מייצ-רים ציוד אלקטרוני. הסינים זנחו את הרעיון של מיכלולים תעשייניים גדולים וריכוזיים, רעיון שעיקרו שאול מן הרוסים והתבטא בשנות החמי-שים במיתקני ענק בווהאן, פאוטאו, טייזאן, שניאנג ומקומות אחרים. השיטה הנוכחית של פיזור הייצור התעשייני והשליטה היא אולי יעילה פחות בחשבון לאורך זמן, אבל היא מתאימה לתנאים הקיימים הן באזורים העירוניים והן בכפ-רים.

המפעלים ובתי-הרושת של הסינים מפיקים מיבחר מרשים של מוצרים. בתערוכה המתמדת של מוצרי תעשיית בשאנחאי אפשר למצוא הכל

לואי של מהפכת התרבות. הזרמתם של צוותים כמו-רפואיים, או הקרויים רופאים "הפיים", אל האזורים הכפריים, הדגש על רפואת בשירות ההמונים, על היגיינה, סאניטאציה ושימוש מרבי בתרופות ושיטות רפואיות מסורתיות וחדשות כאחד — נראים מקרוב הגיוניים ויעילים הרבה יותר ממה שיניח הקורא את שפע דברי התעמולה הנלהבים המכוונים חוצה לארץ.

הרופאים "היחפים", גם גברים וגם נשים, מס-תבר מצויים במספר רב, בייחוד באזורים הכפריים, ולמרות לימודיהם הקצרים — לעתים רק חדשים אחדים כפרק-לימודים ראשון — עושים בלי ספק הרבה לשיפור בריאות העם הודות לבקאותם בתרופות יסודיות וליעוץ שהם נותנים בענייני נקיז ושאר שיטות של רפואה מונעת. האורח הרואה בעיניו הוכחות לסגולות-הריפוי של צמחי מרפא ושאר תרופות מסורתיות — שמשתמשים בהן בצד מוצרי הרוקחות החדשים ביותר — ושל שיטות ריפוי מסורתיות כגון אקופונקטורה, לא יתקשה להבין כי התכנית המורחבת לשמירת הבריאות היא חלק רב-ערך ומעשי של מערכת השירותים הסוציאליים בכל-לה. התשלום שמשלמים התושבים בעד שירותי הבריאות הוא פעוט: מחירי התרופות הורדו במידה רבה, והרופאים "היחפים" עובדים חלקית בשדות ובסדנאות, ומקבלים תוספת תגמול על שירותיהם הרפואיים (מקופת החווה השיתופית) להשוות את הכנסתם להכנסה ממוצעת של חבר בחווה. הן בעיר והן בכפר מגיעה איפוא ההוצאה השנתית לגפש על שירותי רפואה לדולארים אחדים בלבד.

הטיפול הרפואי משתלב במערכת כוללת של שירותים סוציאליים המספקת גם מקום עבודה, סעד בעת זיקנה, שיכון תמורת דולארים אחדים לשנה, מנות חיוניות של דגן ואריג לכל אדם. שכר התחלתי של עובד הוא 10 עד 15 דולאר לחודש, ושכר-שיא לעובדים בכירים הוא 60 עד 70 דולאר לחודש. השכר במזומן של האכרים הוא פחות מזה הרבה — כ-50 דולאר לשנה בערך, על פי האזור — אבל בידי האכרים הבעלות על

בלת הילודה על-ידי גולות נגד הריון, הפלות ועיקור. כמו כן משתדלים השלטונות למנוע נישואים של גברים לפני גיל 27 או 28 ושל נשים לפני גיל 25 או 26. אחד המתורגמנים של אינטו-ריסטט שליוו אותי נשא אשה כשהיה בן 27 ועכשיו, בגיל 35 עדיין אין לו ילדים.

"עכשיו אין שום אדם רוצה עוד בילדים רבים", אמרה מרת הו פאנג-טסו, בת 35, ראש חווה שיתופית קטנה בקומונה הגדולה מאצ'יאן, המרו-חקת עשרים מיל משאנחאי. "ילדים זו טירדה רבה. שני ילדים נחשבים למספר הנכון". מרת הו ובעלה יש להם רק ילד אחד. היא אמרה כי מתוך 124 נשים בחווה שלה נשואות שמונים, ומהן מקיימות סיגים ללידה, על פי רוב על ידי שימוש בגולות, אבל יש גם מקרים של עיקור. המשפחה הגדולה ביותר בחווה, אמרה, יש לה ארבעה ילדים. היא הוסיפה ואמרה כי גם גברים, ולא רק נשים, לומדים כללי פיקוח, ומעידה על כך העובדה שבת-החולים בחווה עשה שלושה ניתוחים של כריתת צנור-הזרע בשבוע השלישי של אפריל.

בשעה שאתה שומע שוב ושוב אותו סיפור-מעשה בחלקים רבים של המדינה, ממילא אתה מגיע לכלל מסקנה כי גידול האוכלוסיה מקוצץ במידה רבה, וכי למרות הרצון למשפחה גדולה באזורים כפריים שהקידמה עוד לא הגיעה אליהם, ניכרת הקלה גדולה — אם לא ראשית פתרון — באחת מבעיותיה החמורות ביותר של סין, בעיית עודף האוכלוסיה ביחס למשאבים הטבעיים. על שאלות ששאלתי בפקין קיבלתי תשובה כי הסטא-טיסטיקה הכוללת בנידון זה עוד אין לה די נתונים, ועדיין אי אפשר לחשב את השיעור הנוכחי של גידול האוכלוסיה, אך הראיות מצביעות כי ייתכן שירד למטה מן השיעור הרגיל של שני אחוזים.

מצב הרפואה

גם בתחום שירותי הבריאות מתרשם המבקר הבא מהונג-קונג מעילותה הנראית לעין של שיטה שהורחבה ותוקנה בעיקרה בתורת מוצר-

היה כמבשר אימת מלחמה עם ברית המועצות. אף על פי כן, די במה שהאורת רואה כדי ללמדו לדעת כי הכוחות המיבצעיים של הצבא המונה 2,800,000 איש — בחיל-הרגלים, בצי ובחיל-האוויר — עוסקים בקדחתנות בהגברת כוונותם למלחמה, ורובם ערוכים נגד סכסוך אפשרי עם רוסיה. הייצור העצום של סין לצרכי התגוננות, כולל ייצור כלי-נשק וטילים גרעיניים, ודאי שהוא בבל ייראה והס מלהזכיר, וממילא נאלץ המבקר לקבל את אומדנם של חוקרים זרים, בסין ומחוצה לה, כי התפתחות הנשק והציוד הכבדים והמתוחכמים ואימון הצבא הגיעו לשלב מתקדם הצורך בין עשרה לחמשה-עשר אחוזים מן התוצר הלאומי ברוטו.

אולי הרצון להקל במקצת את המעמסה הוא אחת הסיבות לגישה החדשה במדיניות החוץ, גישה גמישה ומתונה יותר, שאיפשרה את פתיחת שערי סין מחדש לקשרים עם המערב. אין ספק שבין הסיבות לכך יש למנות את האיום מצד ברית המועצות המוליד גטייה להפיג את המתיחות בין סין לבין ארצות הברית. דומה גם שפקין להוטה לסלול את הדרך לשיתופה במאמץ בין-לאומי חדש להסרת איום המלחמה המתמיד על דרום אסיה. אבל ביסודו של דבר אין הגישה החדשה אלא מוצר-לוואי של היציבות הפנימית שהושגה בסין העממית.

שליטיה הנוכחיים, הפראגמטיסטיים, של פקין, מחוור להם כי מן הדין שתתלווה ליציבות הפנימית יציבות ביחסי חוץ. הסימאות המתנוססות על הכתלים המקבילות את פני המבקרים בסין והמושבעות יום יום משופרות-התעמולה עדיין מדברות בקולי-קולות על מאבקים בעולם החיצון ועל התנגדות אידיאולוגית הן ל"אימפריאליזם האמריקני" והן ל"אימפריאליזם הסוציאלי הרבי-זיוניסטי" הסובייטי. אבל מידת-מה של הרפיה חלה לא רק לגבי ארצות-הברית אלא אפילו לגבי ברית המועצות, והוכחה לכך נמצא במעשיים של פקין כגון הזמנת הנשיא ניקסון לפקין, ההימנעות מתקריות לאורך הגבול עם ברית המועצות, המיתון הניכר של התעמולה האנטי-סוב-

בתיים ואין להם לשלם דמי שכירות, ומצרכי מזון הם משיגים במחיר מועט מן החווה השיתוף-פית או מחלקתם הפרטית.

שלא כתכנית הבריאות לכל, הביאו מעשי השרירות בתקופת מהפכת התרבות הפרולטארית הגדולה גזק ניכר לרפואה המתוחכמת, והגזק לא תוקן עדיין. דיפלומאטים זרים בפקין מוסרים כי המוסד הרפואי החשוב ביותר בסין, המכללה הרפואית של פקין ובתי-החולים המסונפים לו (לפני שנת 1949 היתה זו מכללה בעלת הקצבות וניהול של אמריקנים) עברה בימי המהפכה התרבותית לרשות פונקציונרים חסרי השכלה רפואית, והללו אילצו את הרופאים לצאת לעבודה בכפרים או לעשות מלאכות גסות במכללה ובבית-החולים. עתה הוחזרו הרופאים לעבודה הסדירה, אבל מעמדם עודו מעורער, שכן נתונים הם לשליטתו של ועד מהפכני שבראשו אנשים בלתי-מקצועיים, ועדיין לא הוחזרה הרמה הקודמת. דבר זה טיפוסי הוא ככל הנראה לעין למצבה של הרפואה המערבית לה בשאר ערים מרכזיות. עם זה יש סימנים מעידים על החזרת כבודם של רופאים מומחים וכן על חידוש ההשכלה הרפואית המעולה, אף שקוצר במידת-מה משך הזמן המוקדש לה.

הגנה והרפיה

דבר אחד שהמבקר בסין הקומוניסטית רואה רק אפס קצהו ושומע עליו מעט מזעיר הוא המנגנון המלחמתי. דבר זה כך הוא למרות גוכחו-תם של אנשי צבא בכל שלבי דרגון המימשל. פה ושם רואים בחטף מטוסי קרב ממריאים ונוחתים בשדות תעופה; כוחות צבא במספרים לא גדולים נראים בטקסים או בחוצות; אתה רואה לעתים בחפירת מקלטים נגד התקפות-אוויר בערים וגם בכפרים. אבל להוציא עדויות-ראייה מקוטעות אלה מוצא המבקר את כל דרכי המידע חסומות. המבקר משוחח עם פקידים אורחיים ועם אנשי-צבא המשמשים בתפקידים אורחיים; לעולם אין הוא משוחח עם אנשי צבא על הנושא החסוי של עניני צבא.

גלוי לעין כי רפה המתח מלפני שנתיים שדומה

לאי ונציגים אחרים של השלטונות אמרו כי מהפכות-תרבות בוז אחר זו הן התשובה, אך כלום אפשר לארץ שבסיס התפתחותה הכלכלית צר כל כך לעמוד בנסיגות ובפירוד הכרוכים בשלשלת מהפכות תרבות ?

עדיין רב הצורך בהון כדי לחולל התקדמות כלכלית רבתי. לפי שעה מתמכר המשטר לפיתוח הנשען על משאבים משל סין עצמה. ייתכן שזוהי משימה בלתי אפשרית לארץ שעדיין יש בה עודף אוכלוסיה עצום (למרות ההתקדמות בפיקוח הילודה) ושמשאביה הטבעיים אינם מספיקים בשביל להתנזר מהשקעות חוץ.

אפילו הצעדים של פקין ליצירת יחסים של יתר ידידות עם ארצות הברית עלול לעורר בעיות פנימיות. עצם העובדה שהיא מטפחת עתה הבנה עם המעצמה הרכושנית הגדולה שבעולם ודאי שיעורר שאלות חמורות במוחותיהם של הסינים לגבי ההגיון והכנות של מנהיגים במסע התעמור-לה הממושך נגד האימפריאליזם והקאפיטאליזם, בהטפת שנאה ובהצגת ארצות הברית כאויבתה האכזרית של סין הקומוניסטית. על ידי שינוי ואפילו שינוי קל, בדמות השד הרשע שבה צוירה עד כה ארצות הברית, עלול השלטון להסתכן בהקהיית חודו של אחד מכלי הנשק שנוקק להם כדי לקיים את האחדות הלאומית ואת המשמעת ההמונית שבכוחן פועלת השיטה הקיימת.

אפשר שסין מפתחת קומוניזם שיש בו די ביזור, די איוון בין האינטרסים האנוכיים של יחידים לבין התחייבויותיהם כלפי החברה, די בקרות הפועלות באמצעות שיטת הפיקוח ההדדי ואכיפה על-ידי קבוצות חברתיות, ודי שירותים סוציאליים לכל, כדי שיצליח יותר ממשטרים קומוניסטיים אחרים. אבל סכנות חמורות מאוד עוררן לפניו.

ייטית, והמשכת שיחות פקין המבקשות ליישב את סכסוך הגבולות הסיני-סובייטי.

סימני שאלה לעתיד

זוהי איפוא התמונה שנתגלתה בקיץ 1971. נצטיירה בה סין העומדת בשערי עידן חדש, מבחינה פנימית וחינונית. אבל למרות היציבות החדשה ולמרות הסיכויים המעודדים לעתיד, על המבקר לסיים את סקירתו בתזכורת זהירה לעצמו כי מצב הענינים הנוכחי לא נתקיים זמן רב למדי ועדיין לא נתגבש כדי ערובה לכניסת הקומוניזם הסיני לתקופה של התקדמות מתמדת.

על הפרק ממש עומדת בעיית ירושת השלטון. במות מאו בן השבעים ושמונה יעבור השלטון מן הסתם לידי הנהגה קולקטיבית, שרובה זקנים. תחרויות ומתיחויות פנימיות יקשו על הנהגה כזו לקיים אחדותה, ועם הסתלקותם של זקני המנהיגים בזה אחר זה תחריף המחלוקת בשאלה, מי ינהיג את סין. כשיגיעו הדברים לשלב זה עלולים אנשי הצבא הפועלים כיום בתפקידים אזרחיים בלי נשק להטיל את מרותם בכוח הנשק. במש-טרים רודניים בעיית ירושת השלטון לעולם היא בעייה, ואין סיבה לצפות כי סין הקומוניסטית תהיה יוצאת מן הכלל.

מבחינה כלכלית גראים עכשיו הסיכויים טו-בים למדי, אך כמה זמן ניתן לקיים ייצור על-ידי הטפת-מוסר ? האוכלוסיה כיום עודה אילמת עקב אימי המהפכה התרבותית, ועדיין מתקיימת המש-מעת במלואה. אבל אם תתמיד היציבות יתעורר רגש ביטחה בהמונים ויפחית קמעה קמעה את יעילות השיטה הקיימת של מסעי-התעוררות ופי-קוח ממשלתי. היתכן להימנע מלחזור לתמריצי הכנסה שיש עמם הסתכנות בעידוד רוויזיוניזם ובירוקרטיה שתלטנית ? ראש הממשלה צ'ן אן